

*Siniša Novković, student doktorskih studija
Pravnog fakulteta u Novom Sadu*

DVA METODA HARMONIZACIJE I UNIFIKACIJE PRIVATNOG PRAVA U EVROPSKOJ UNIJI

Sažetak: *Harmonizacija i unifikacija privatnog prava u Evropskoj uniji se, do sada, ograničila samo na pojedine sektore kao što su zaštita potrošača, pravo konkurencije, elektronsko poslovanje i slično. Iako u određenim oblastima, kao što je, na primer, ugovorno pravo, postoji značajan broj direktiva, privatno pravo u Evropskoj uniji je u suštini ostalo fragmentisano. Nesaglasnost država članica Unije oko obima nadležnosti za regulisanje privatnopravnih odnosa koji bi bili preneti na Uniju, kao i bojazan da bi odricanje od određenih privatnopravnih kompetencija značilo istovremeno i odricanje od nacionalnog suvereniteta, pokazali su da proces približavanja nacionalnih zakonodavstava država članica nije moguće jednostavno i brzo sprovesti. Uz to, osnivački ugovori u svom sadašnjem obliku ne dozvoljavaju Uniji donošenje propisa kojim bi bila regulisana sva pitanja privatnog prava. Zbog toga je potrebno usmeriti pažnju na alternativni način harmonizacije i unifikacije privatnopravnih pravila država članica, i to putem međusobne saradnje samih država članica van institucija Unije, kao i privatnom inicijativom koja potiče od pravnih stručnjaka udruženih u odgovarajuće asocijacije ili grupe.*

Ključne reči: *Harmonizacija privatnog prava, osnivački ugovori, legislativna delatnost Evropske unije, harmonizacija „odozdo na gore“.*

I UVOD

Reforme na polju proširivanja nadležnosti Evropske unije u sferi privatnopravnih odnosa započete Amsterdamskim ugovorom 1997. godine, nastavljene su stupanjem na snagu Lisabonskog ugovora 01.12.2009.

godine koji je izmenio i dopunio do tada važeće verzije Ugovora o Evropskoj uniji i Ugovora o osnivanju Evropske zajednice. Tim izmenama, Ugovor o osnivanju Evropske zajednice preimenovan je u Ugovor o funkcionisanju Evropske unije, a Evropska zajednica je prestala da postoji, čime je njen pravni subjektivitet preuzela Evropska unija. To je dovelo i do utapanja do tada postojeća „tri stuba“ Unije u jedinstvenu celinu. Izmene osnivačkih ugovora odrazile su se i na oblast privatnog prava, tako da su određene oblasti privatnog prava (pravo konkurencije) po prvi put potpale pod isključivu nadležnost Evropske unije¹, dok su druge oblasti privatnog prava (zaštita potrošača i unutrašnje tržište) pomenute u osnivačkim ugovorima kao oblasti u kojima postoji podeljena nadležnost između Unije i njenih država članica². Međutim, i pored ovih izmena, nadležnost za regulisanje privatnopravnih odnosa ostala je i dalje u velikoj meri u rukama nacionalnog zakonodavca, dok kompetencije navedene u osnivačkim ugovorima ne pružaju Uniji dovoljno mogućnosti za značajniji uticaj na regulisanje privatnopravnih odnosa.

Harmonizovana, a u pojedinim segmentima i unifikovana pravna regulativa predstavlja važan preduslov za stvaranje snažne panevropske integracije.³ Međutim, imajući u vidu želju država članica Unije da sačuva svoju nacionalnu suverenitet i kulturni identitet, stvaranje harmonizovanih i unifikovanih pravnih pravila privatnog prava predstavlja vrlo složen i težak zadatak. Takođe, veliku prepreku predstavlja i pronalaženje odgovarajućih normativnih rešenja kojim bi se pomirili različiti osnovi na kojima počivaju evropski kontinentalni i anglosaksonski sistem privatnog prava.

Poseban problem u procesu sprovođenja harmonizacije i unifikacije predstavlja i odabir metoda usklađivanja nacionalnih privatnopravnih pravila. U teoriji i praksi su se iskristalisala dva takva metoda: metod harmonizacije i unifikacije privatnog prava „odozgo na dole“ (eng. top-down), tj. donošenjem propisa od strane organa Evropske unije kroz nadležnosti koje oni imaju na osnovu osnivačkih ugovora, i metod „odozdo na gore“ (eng. bottom-up), koji se zasniva na dobrovoljnim intervencijama država članica u okviru sopstvenih pravnih sistema, usmerenim na harmonizaciju i unifikaciju privatnog prava.

Cilj ovog rada je da istraži zbog čega se proces harmonizacije i unifikacije privatnog prava „odozgo na dole“, tj. stvaranjem privatnopravnih

---

¹ Ugovor o funkcionisanju Evropske unije, *Treaty on the Functioning of the European Union, Official Journal of the European Union* C 83, Vol. 53, 30.03.2010, član 3.

² Ugovor o funkcionisanju Evropske unije, *op. cit.* član 4.

³ D. Nikolić, *Uvod u sistem građanskog prava*, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007, str. 70.

pravila od strane organa Unije u dosadašnjoj praksi pokazao kao neefikasan, te da analizira alternativne mogućnosti za realizaciju navedenih procesa kroz pristup problemu „odozdo na gore“, tj. kroz procese harmonizacije i unifikacije koji bi poticali od samih država članica Unije kroz aktivnosti međunarodnih organizacija i stručnih tela.

II METODI HARMONIZACIJE I UNIFIKACIJE PRIVATNOG PRAVA U EVROPSKOJ UNIJI

Pravni teoretičari nisu saglasni u pogledu metodologije koja bi se primenila u procesima harmonizacije i unifikacije privatnog prava. Dok jedni smatraju da harmonizaciju i unifikaciju treba vršiti metodom „odozgo na dole“, utvrđivanjem osnovnih principa, načela i jedinstvenih propisa od strane Evropske unije, drugi su mišljenja da je usklađivanje potrebno vršiti „odozdo na gore“, tj. dobrovoljnim i usaglašenim intervencijama država članica u okviru sopstvenih pravnih sistema, što bi kasnije vodilo spontanom uzajamnom približavanju nacionalnih zakonodavstava, a time i harmonizovanom sistemu privatnog prava u Uniji.⁴

Što se tiče pravnih instrumenata harmonizacije i unifikacije, usklađivanje nacionalnih privatnopravnih pravila moguće je vršiti na više načina: međunarodnim bilateralnim i multilateralnim ugovorima, usvajanjem unapred pripremljenih modela zakona, putem ristejtmenta⁵, načela ili principa donetih od strane stručnih tela, pravnih vodiča i opštih uslova.⁶ Uz ove „tradicionalne“ pravne instrumente, unifikacija i harmonizacija privatnog prava u Uniji se može sprovesti i posebnim pravnim instrumentima Unije, tj. donošenjem regulativa i direktiva.⁷

1) Pravni osnov za harmonizaciju i unifikaciju privatnog prava u Evropskoj uniji

Još 1989. godine, Evropski parlament je usvojio Rezoluciju o radu na ujednačavanju privatnog prava država članica⁸ kojom je bilo predvide-

---

⁴ Vidi: M. Matić, *Harmonizacija i unifikacija ugovornog prava u Evropskoj uniji*, magistarski rad, Pravni fakultet u Novom Sadu, 2007.

⁵ Vidi: M. Stanivuković, M. Živković, *Međunarodno privatno pravo, opšti deo*, „Službeni glasnik“, Beograd, 2010, str. 413.

⁶ R. Vukadinović, *Načela evropskog ugovornog prava u procesu evropeizacije privatnog prava*, Načela evropskog ugovornog prava i jugoslovensko pravo, Kragujevac 2001, str. 40.

⁷ Ibid.

⁸ Resolution A2-157/89, *Official Journal of the European Communities* C 158, 26.06.1989, str. 400.

no da se najpre obave pripremne radnje za izradu nacрта Evropskog građanskog zakonika. Kako radna grupa određena da se bavi ovom delatnošću nije svoj posao započela ni nakon više godina od donošenja ove rezolucije, Evropski parlament je 1994. godine doneo novu Rezoluciju o harmonizaciji određenih sektora privatnog prava država članica⁹ sa zadatkom radnoj grupi da izradi nacrt evropskog građanskog zakonika koji bi obuhvatio samo pojedine segmente privatnog prava.

Potreba za harmonizacijom i unifikacijom nacionalnih zakonodavstava država članica predviđena je i samim osnivačkim ugovorima Evropske unije. Glava 3 naslova 7 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije koja nosi naziv „Usklađivanje pravnih propisa“ i koja obuhvata članove 114-118, sadrži odredbe koje regulišu način i domet usklađivanja nacionalnih zakonodavstava država članica kroz legislativnu delatnost organa Unije. Članom 114 predviđeno je da Evropski parlament i Savet, delujući u skladu sa redovnom zakonodavnom procedurom i nakon pribavljenog mišljenja Ekonomskog i socijalnog odbora, donose mere radi usklađivanja odredbi koje propisuje zakon, podzakonski akt ili upravna radnja u Državama članicama, a koje imaju za svoj predmet uspostavljanje i funkcionisanje unutrašnjeg tržišta.¹⁰ Dakle, nadležnost Unije na polju harmonizacije i unifikacije nacionalnih prava država članica iz pomenute glave 3 naslova 7 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije prostire se samo na uređivanje onih odnosa koji za svoj predmet imaju uspostavljanje i funkcionisanje unutrašnjeg tržišta. Ovome u prilog govori i činjenica da je od oko 2400 prvih direktiva koje su usvojene u Uniji, više od 1400 direktno povezano sa uspostavljanjem unutrašnjeg tržišta.¹¹

Dalje, članom 115 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, predviđeno je da Savet može, izuzimajući od primene član 114, jednoglasno u skladu sa specijalnom zakonodavnom procedurom, donositi uredbe o usklađivanju odredbi onih zakona, podzakonskih i upravnih akata Država članica koje direktno utiču na uspostavljanje i funkcionisanje unutrašnjeg tržišta, uz pribavljeno mišljenje Evropskog parlamenta i Ekonomskog i socijalnog komiteta.¹²

Posebnim članovima (116 i 118) glave 3 naslova 7 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije regulisani su slučajevi kada pravna pra-

---

⁹ Resolution A3-0329/94 on the harmonization of certain sectors of the private law of the Member States, *Official Journal of the European Communities* C 205/5 18, 25.07.1994.

¹⁰ Ugovor o funkcionisanju Evropske unije, *op. cit.* član 114, prevod autora.

¹¹ J. M. Smits, *European Private Law: A Plea for a Spontaneous Legal Order*, Maastricht Faculty of Law Working Paper 2006/3, str. 5.

¹² Ugovor o funkcionisanju Evropske unije, *op. cit.* član 115, prevod autora.

vila iz nacionalnih zakonodavstava Država članica narušavaju konkurenciju na unutrašnjem tržištu ili kada ugrožavaju prava intelektualne svojine. U tim slučajevima Savet ima ovlašćenja da u redovnoj zakonodavnoj proceduri donese uredbe, odnosno da sprovede mere kojima će otkloniti takve pojave.¹³ Ovlašćenja Saveta su u ova dva slučaja šira, imajući u vidu činjenicu da su zaštita konkurencije i intelektualna svojina oblasti iz sfere privatnog prava koje su izričito pomenute u uvodnim odredbama Ugovora o funkcionisanju Evropske unije koje govore o nadležnostima Unije.

Pored pomenutog poglavlja „Usklađivanje pravnih propisa“, članom 352 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije predviđeno je da ukoliko se ukaže potreba za preduzimanjem od strane Unije određene aktivnosti za postizanje nekog od ciljeva predviđenih osnivačkim ugovorima, a za koju aktivnost osnivački ugovori ne pružaju dovoljno ovlašćenja, Savet će doneti odgovarajuće mere jednoglasnom odlukom, i nakon što pribavi saglasnost Evropskog parlamenta.¹⁴ Ovaj član predstavlja dopunu članovima 114-118 i pruža mogućnost Savetu da uređuje i privatnopravne odnose koje nisu u izričitoj nadležnosti Unije, ali čije je uređivanje od značaja za ostvarenje nekog od ciljeva predviđenih osnivačkim ugovorima Unije. Stavom 3 tog člana je, međutim, takvo ovlašćenje Saveta za harmonizaciju nacionalnih zakonodavstava ograničeno, i odnosi se samo na oblasti u kojima osnivačkim ugovorima nije izričito zabranjeno da organi Unije vrše harmonizaciju pravnih pravila.¹⁵

Što se tiče izbora najadekvatnijeg pravnog instrumenta za harmonizaciju i unifikaciju privatnog prava u Uniji, regulativa predstavlja najefikasnije sredstvo kojim bi se ostvarila potpuna usklađenost unutrašnjih propisa država članica, imajući u vidu njeno direktno dejstvo bez potrebe za bilo kakvom implementacijom u nacionalni pravni sistem. Međutim, zbog nedostatka odgovarajućeg pravnog osnova u osnivačkim ugovorima, samo je mali broj pitanja iz sfere privatnog prava regulisan na ovaj način.¹⁶ Prema tome, usko postavljena nadležnost koju Unija ima u sferi privatnopravnih odnosa na osnovu osnivačkih ugovora, unapred je odredila direktivu kao najpogodniji pravni instrument za harmonizaciju i unifikaciju normi građanskog i trgovinskog prava u Uniji. Kao pravni akt koji obavezuje države članice samo

---

¹³ Ugovor o funkcionisanju Evropske unije, *op. cit.* članovi 116 i 118.

¹⁴ Ugovor o funkcionisanju Evropske unije, *op. cit.* član 352, prevod autora.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ R. Vukadinović, *Načela evropskog ugovornog prava u procesu evropeizacije privatnog prava*, *op.cit.* str. 41.

u pogledu cilja koji treba ostvariti¹⁷, a ne i u pogledu istovrsnosti oblika i sadržaja, direktiva se pokazala kao prihvatljivije sredstvo za države članice, s obzirom na to da ne zahteva direktnu implementaciju, čime država članica, bar formalno, čuva svoju „nacionalnu legislativnu nadležnost“¹⁸. Usklađivanje privatnopravnih pravila država članica Unije putem direktive, prema tome, predstavlja metod koji „kombinuje potrebe za jedinstvenim komunitarnim standardima, na jednoj strani, i mogućnost tolerisanja nacionalnih osobenosti na drugoj“¹⁹. Upotreba direktive, dakle, neće voditi stvaranju „evropskog uniformnog prava“ već „evropskog prava uniformnih rezultata“²⁰, što znači da direktive ne mogu biti i instrumenti unifikacije, već samo harmonizacije privatnog prava u Uniji.

Uprkos tome, mehanizmi i pravni instrumenti međusobnog usklađivanja privatnopravnih normi država članica Unije, predviđeni osnivačkim ugovorima, u praksi su se za sada pokazali kao nedovoljno efikasni, imajući u vidu da su države članice pokušavale da odlože ili izbegnu implementaciju pravnih pravila sadržanih u direktivama Unije. Mada su državljeni država članica bili u mogućnosti da protiv svoje matične države pokrenu postupke pred nacionalnim sudovima, pozivajući se na tzv. „vertikalno“ direktno dejstvo direktiva²¹, oni su to u praksi veoma retko činili. Uz to, kada se u obzir uzme i složena organizaciona struktura i komplikovan postupak odlučivanja u Uniji, dolazi se do zaključka da se harmonizacija i unifikacija privatnog prava metodom „odozgo na dole“, tj. nametanjem pravnih pravila državama članicama od strane Unije putem regulativa odnosno direktiva, još uvek ne može primenjivati u svom punom obimu. Neki autori smatraju i da se „uniformnost prava uopšte i ne može ostvariti centralističkim nametanjem pravnih pravila“²². Zbog toga je potrebno naći efikasnije pravne mehanizme daljeg sprovođenja procesa harmonizacije i unifikacije privatnog prava država članica Unije.

---

¹⁷ R. Vukadinović, *Pravo Evropske unije*, četvrto izdanje, Centar za pravo Evropske unije, Kragujevac, 2006, str. 117.

¹⁸ F. Madl, *The Law of the European Economic Community*, Budapest, 1978, str. 43, navedeno u R. Vukadinović, *op. cit.* str. 118.

¹⁹ R. Vukadinović, *Načela evropskog ugovornog prava u procesu evropeizacije privatnog prava*, *op. cit.* str. 41.

²⁰ Ibid.

²¹ R. Vukadinović, *op. cit.* str. 118.

²² J. M. Smits, *The Harmonisation of Private Law in Europe: Some Insights from Evolutionary Theory*, Special Volume in Honor of Alan Watson, Georgia Journal of International and Comparative Law 31 (2002), str. 80.

2) Dosadašnji rad Unije na polju harmonizacije i unifikacije privatnog prava – sektorski pristup problemu

Premda su direktive Unije regulisale veoma značajne aspekte privatnog prava kao što su npr. intelektualna svojina, zaštita potrošača, pravo konkurencije, elektronsko poslovanje i druga pitanja, komunitarno pravo je u ovom domenu u suštini ostalo fragmentisano. Iako u određenim oblastima, kao što je, na primer, ugovorno pravo, postoji značajan broj direktiva, „harmonizacija se suštinski ograničila na izolovane rezultate u pojedinim sektorima“²³. Naime, Unija je putem direktiva regulisala samo pojedina pitanja ugovornog prava i to u slučajevima kada je to bilo neophodno za funkcionisanje unutrašnjeg tržišta. Takav vid „sektorske harmonizacije“²⁴ koji neki autori nazivaju i „pointilizmom“²⁵ imao je za rezultat donošenje direktiva koje regulišu pitanja vremenskog korišćenja turističkih objekata, kredita, paket aranžmana, prodaje na daljinu, prodaje izvan poslovnih prostorija i slično.²⁶ Unija je najviše uradila na polju zaštite potrošača gde je doneto niz direktiva kojima su na detaljan način regulisana mnogobrojna pitanja.²⁷ Ova oblast je poslužila Uniji kao „teren koji izgleda najpogodniji za delovanje na ekonomskom i političkom planu“²⁸. Takođe, usvojeni akti iz sfere zaštite potrošača često su u teoriji dovodeni u vezu sa uspostavljanjem i funkcionisanjem unutrašnjeg tržišta, a zbog izričitog pozivanja na tada važeći član 95 Ugovora o osnivanju Evropske zajednice, a sada član 114 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije kao pravnog osnova za nji-

²³ P.A. de Miguel Asensio, *The Future of Uniform Private Law in European Union: New Trends and Challenge*, Spanish Yearbook of International Law, Vol. XII, 2005, str. 2-3.

²⁴ M. Stanivuković, *Pokušaj eliminisanja sukoba zakona: evropsko ugovorno pravo*, Zbornik prispevkov "Evropski sodni prostor", z mednarodne znanstvene konference na Pravni fakulteti Univerze v Mariboru, Maribor, avgust 2005, str. 117.

²⁵ W.H. Roth, *Transposing „Pointilist“ EC Guidelines into Systematic National Codes – Problems and Consequences*, op. cit. str. 762.

²⁶ Direktiva o zaštiti kupaca od određenih odredaba ugovora koji se odnose na kupovinu vremenski ograničenog prava korišćenja nekretnina - tajmšering 94/47/EC, Direktiva o ujednačavanju normi koje se odnose na potrošački kredit, 87/102/EEC, Direktiva o paket aranžmanima za putovanja, odmor i turistički obilazak 93/314/EEC, Direktiva o zaštiti potrošača u pogledu distancionih ugovora 97/7/EC, Direktiva o distancionoj prodaji finansijskih usluga potrošačima 02/65, Direktiva o zaštiti potrošača u ugovorima zaključenim van poslovnih prostorija, 85/577/EEC.

²⁷ Direktiva o obmanjujućem reklamiranju 84/450/EEC, Direktiva o odgovornosti proizvođača za proizvode sa nedostatkom 85/374/EEC, Direktiva o nepravednim klauzulama u potrošačkim ugovorima 93/13/EEC, Direktiva o trgovini potrošačkim finansijskim uslugama na daljinu 2002/65/EC i druge.

²⁸ J. Basedow, *Codification of Private Law in the European Union: the making of a Hybrid*, European Review of Private Law 1, Kluwer Law International, 2001, str. 37.

hovo donošenje.²⁹ Unija je uredila i druga pitanja od značaja za komunitarno ugovorno pravo kao što su sprečavanje docnje u plaćanjima u poslovnom prometu, elektronsko poslovanje, elektronski potpis, investicione usluge u oblasti hartija od vrednosti, životno osiguranje i drugo.³⁰

Harmonizacija je takođe obuhvatila i međunarodno privatno pravo, konkretno donošenjem Regulative Rim I o merodavnom pravu za ugovorne obaveze, Regulative Rim II o merodavnom pravu za vanugovorne obaveze, Regulative Brisel I o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima i Regulative Brisel II o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti za zajedničku decu.³¹ U poslednje vreme, Unija pokušava da uredi i neke sfere privatnog prava koje do sada nisu bile predmet harmonizacije, kao što je sfera naslednog prava. S tim u vezi, Komisija je dana 14.09.2009. godine donela predlog Regulative o nadležnosti, merodavnom pravu, priznanju i izvršenju sudskih odluka i verodostojnih isprava u naslednim odnosima i stvaranju Evropske Potvrde o nasleđivanju.³² Pa ipak, po mišljenju nekih autora, stepen harmonizacije na polju međunarodnog privatnog prava nije zadovoljavajući.³³

Polje primene navedenih direktiva ograničeno je klauzulama koje „po pravilu zahtevaju samo minimalnu harmonizaciju prava“³⁴. Ovo za posledicu ima to da države članice mogu na različit način regulisati pitanja koja nisu regulisana direktivama. Krajnji rezultat ovakvog načina harmonizacije ogleda se u donošenju „harmonizovanih“ nacionalnih zakona jedne države članice Unije koji i dalje imaju značajne razlike u odnosu nacionalne zakone drugih država članica. Takođe, direktiva kao pravni

---

²⁹ F. Capaggi, *Which Governance for European Private Law?*, European University Institute, Working Paper Law no. 2007/26, str. 3-4.

³⁰ Direktiva o sprečavanju docnje u plaćanjima u poslovnom prometu 2000/35/EC, Direktiva o elektronskom poslovanju 2000/31/EC, Direktiva o elektronskom potpisu 1999/93/EC, Direktiva o investicionim ulaganjima u oblasti hartija od vrednosti 93/22/EC, Direktiva o životnom osiguranju 79/267 EEC.

³¹ Vidi: Regulativa br. 593/2008 o merodavnom pravu za ugovorne obaveze (Rim I), Regulativa br. 864/2007 o merodavnom pravu za vanugovorne obaveze (Rim II), Regulativa br. 44/2001 o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (Brisel I) i Regulativa br. 2201/2003 o nadležnosti i priznanju i izvršenju sudskih odluka u bračnim stvarima i stvarima roditeljske odgovornosti za zajedničku decu (Brisel II).

³² Vidi: Predlog Regulative o nadležnosti, merodavnom pravu, priznanju i izvršenju sudskih odluka i verodostojnih isprava u naslednim odnosima i stvaranju Evropske Potvrde o nasleđivanju, 2009/0157 (COD), 14.10.2009.

³³ F. Capaggi, *Which Governance for European Private Law?*, *op.cit.* str. 9.

³⁴ M. Stanivuković, *Pokušaj eliminisanja sukoba zakona: evropsko ugovorno pravo, op. cit.* str. 117.

instrument harmonizacije i unifikacije komunitarnog privatnog prava ima moć da uskladi nacionalna pravna pravila „samo u uskoj ali važnoj oblasti ugovornog prava“³⁵, dok u ostalim granama privatnog prava nema toliki domet. Isto tako, pravni instituti iz direktiva mogu biti različito tumačeni nakon njihove implementacije u nacionalno zakonodavstvo. Paradoksalno, implementacija direktive može dovesti i do povećane pravne fragmentacije i na nacionalnom nivou i za izvesno vreme stvoriti situaciju pravne nesigurnosti.³⁶ Upravo iz navedenih razloga, postalo je jasno da Unija mora naći druge načine ili upotrebiti druge instrumente kojima bi na lakši način uspela da ostvari svoj cilj koji se ogleda u približavanju nacionalnih zakonodavstava u sferi privatnog prava.

Jedan od pokušaja drugačijeg pristupa problemu usklađivanja privatnopravnih pravila država članica, tj. metodom harmonizacije „odozdo ka gore“, usledio je februara 2003. godine, kada je Komisija objavila Akcioni plan koji je predviđao sačinjavanje tzv. „Zajedničkih okvirnih odrednica“ (*Common Frame of Reference*)³⁷ koje bi predstavljale prvi korak u poboljšanju postojećeg komunitarnog ugovornog prava. Komisija je posao oko sačinjavanja Zajedničkih okvirnih odrednica poverila uglednim evropskim pravnicima okupljenim u strukovne organizacije - Komisiju za evropsko ugovorno pravo (tzv. „Landova grupa“, nazvana po njenom osnivaču, eminentnom profesoru Oleu Landou), Studijsku grupu profesora Kristijana fon Bara sa Univerziteta u Osnabriku, i *Acquis* grupu. Konačan nacrt Zajedničkih okvirnih odrednica objavljen je decembra 2008. godine. Odrednice sadrže u deset knjiga i dva priloga, principe, definicije i modele pravnih pravila evropskog privatnog prava, potkrepljene komentarima i komparativnom analizom, kao što su, između ostalog pravila o zaključenju, tumačenju, izvršenju i posledicama neizvršenja ugovora, pravila o sticanju bez osnova i drugo.³⁸ Obim Odrednica je dosta širok, tj. one pored opštih načela privatnog prava obuhvataju i pojedinačna pravila iz raznih oblasti privatnog prava kao što su pojedine vrste ugovora, nezvano vršenje tuđih poslova,

³⁵ H. Koch, *Private International Law: A 'Soft' Alternative to the Harmonisation of Private Law*, European Review of Private Law 3, Kluwer Law International, 1995, str. 331.

³⁶ R. Vukadinović, *Načela evropskog ugovornog prava u procesu evropeizacije privatnog prava*, *op.cit.* str. 42.

³⁷ Vidi: Communication from the Commission to the European Parliament and the Council - a More Coherent European Contract Law - an Action Plan, March, 15th, 2003, COM 2003 (68 final).

³⁸ K. Osajda, *The Experiences, Methods, Objectives and Perspectives of Unification of Private Law in the European Union*, Warsaw University, 2006, str. 2.

prouzrokovanje štete, sticanje bez osnova, sticanje i prestanak prava svojine, zalogu na pokretnim stvarima, trastovi itd. Svrha tih pravila je da popune pravne praznine koje postoje u komunitarnom privatnom pravu, da omogućе unifikovano tumačenje istog pravnog instituta u svim državama članicama, kao i da harmonizuju određene oblasti privatnog prava. Uz to, one mogu poslužiti kao merodavno pravo ugovornim stranama iz pravnog odnosa sa međunarodnim elementom pri rešavanju eventualnih sporova. Dakle, smisao ovih Odrednica nije da se one nametnu državama članicama kao obavezujući akt, već da im stvore mogućnost primene harmonizovanih pravnih pravila privatnog prava, čime bi bila postignuta sigurnost pravnog prometa na teritoriji Unije. Da li će Unija iskoristiti Odrednice kao osnovu prilikom regulisanja određenih privatnopravnih odnosa u njenoj nadležnosti još uvek je nejasno. Stvaranje unifikovanog evropskog građanskog zakonika još uvek nije na vidiku. Mišljenja smo da nije Unija ta koja bi trebalo da nametne unifikovana privatnopravna pravila svojim državama članicama, već da bi Odrednice trebalo da posluže nacionalnom zakonodavcima za međusobno razumevanje različitih pravnih sistema u Uniji, iz čega bi sledilo dalje unapređivanje domaćeg zakonodavstva i njegovo približavanje i usaglašavanje sa drugim nacionalnim zakonodavstvima u Uniji. Uz to, Odrednice bi trebalo da pomognu i privrednim subjektima koji imaju nameru da posluju van granica svoje matične države, kao i da pojačaju poverenje potrošača u efikasno funkcionisanje unutrašnjeg tržišta

III ZAKLJUČAK

Dosadašnja praksa harmonizacije i unifikacije privatnog prava u Uniji suočila se sa brojnim preprekama. Nesaglasnost država članica oko obima nadležnosti za regulisanje privatnopravnih odnosa koji bi bili preneti na Uniju, kao i bojazan da bi odricanje od određenih privatnopravnih kompetencija značilo istovremeno i odricanje od nacionalnog suvereniteta, pokazali su da proces približavanja nacionalnih zakonodavstava država članica nije moguće jednostavno i brzo sprovesti. Takođe, osnivački ugovori u svom sadašnjem obliku ne dozvoljavaju Uniji donošenje propisa kojim bi bila regulisana sva pitanja privatnog prava, već samo određena pitanja iz sfere obligacionog prava, prava konkurencije, zaštite potrošača i intelektualne svojine. Ostale grane privatnog prava, naročito stvarno, porodično i nasledno pravo, i dalje će suštinski biti uređivane od strane nacionalnog zakonodavca.

Zbog toga je potrebno usmeriti pažnju na alternativni način harmonizacije i unifikacije privatnopravnih pravila država članica, i to putem međusobne saradnje samih država članica van institucija Unije, kao i privatnom inicijativom koja potiče od pravnih stručnjaka udruženih u odgovarajuće asocijacije ili neformalne grupe. Na taj način bi realizacija procesa harmonizacije i unifikacije bila izvučena iz okvira birokratskog odlučivanja organa Unije i uvedena u tokove kojima bi upravljali upravo oni koji su i najviše zainteresovani za usklađenost privatnopravnih propisa u Uniji, a to su sami građani Unije. Svojim delovanjem, međunarodne organizacije i stručna tela postepeno bi izgrađivale sistem privatnog prava u Uniji putem osnovnih pravnih principa, ristejntmenta, preporuka, ili jednoobraznih zakona. Neformalnim pristupom problemu unifikacije i harmonizacije privatnog prava, predlozi i preporuke navedenih organizacija i stručnih tela bi na jednostavniji način doprli do nacionalnog zakonodavca, koji u tom slučaju ne bi osetio pritisak nametanja određenih pravnih rešenja od strane drugog subjekta kao što je to slučaj kod harmonizacije i unifikacije metodom „odozgo na dole“.

Koliki će biti domet harmonizacije i unifikacije „odozdo na gore“ i kada će i da li će uopšte Unija dobiti mehanizme i nadležnost da sama uređuje privatnopravnu oblast, za sada je teško reći. Jednom kada osnivački ugovori Unije budu izmenjeni na način da organi Unije dobiju široko postavljenu nadležnost za regulisanje privatnopravnih odnosa, tek tada se može očekivati određeni napredak u pogledu harmonizacije i unifikacije metodom „odozgo ka dole“.

Do tada, inicijativa za navedene procese ostaje na evro-entuzijastima i pravnim stručnjacima, čiji će rad na polju harmonizacije i unifikacije privatnog prava u Evropi jednoga dana, u bližoj ili daljoj budućnosti, poslužiti kao osnov i merilo od koga će zakonodavac u Uniji morati da krene kada bude odlučio da harmonizuje ili unifikuje pravila privatnog prava.

Takođe, jedan od metoda harmonizacije i unifikacije privatnopravnih pravila u Uniji mogao bi biti i metod harmonizacije i unifikacije kolizionih normi, tj. ujednačavanje pravnih pravila međunarodnog privatnog prava. Pravni osnov za ovakav način harmonizacije i unifikacije već postoji u osnivačkim ugovorima Unije, samo ga je potrebno realizovati i u praksi. Iako je član 81 Ugovora o funkcionisanju Evropske unije već korišćen prilikom procesa harmonizacije u pojedinim sektorima međunarodnog privatnog prava u Uniji, smatramo da ovaj pravni osnov nije korišćen u meri u kojoj mu to zaista i omogućava osnivački ugovor.

Imajući u vidu sve do sada izneto, možemo zaključiti da u Uniji postoje dve različite i naizgled nepomirljive težnje. Prva je težnja država članica da sačuvaju svoje nacionalno privatno pravo i svoj nacionalni suverenitet, a druga je težnja da se stvori jedno jedinstveno evropsko privatno pravo. Kompromis koji je moguće napraviti podrazumeva harmonizaciju nacionalnih pravnih pravila privatnog prava sa nadnacionalnim evropskim načelima, i to sektor po sektor. Takav proces bi na kraju rezultirao stvaranjem unifikovanih pravila za mnoge oblasti privatnog prava, što bi u krajnjem ishodu značilo i praktično ostvarenje glavnog slogana Evropske unije – „Ujedinjeni u raznolikosti“.

*Siniša Novković, student of doctoral studies
Faculty of Law Novi Sad*

Two Methods of Harmonization and Unification of Private Law in the European Union

Abstract

Up to date, the harmonization and unification of private law in the European Union has been limited only to certain aspects, such as consumer protection, competition law, electronic commerce etc. Although there is significant number of directives in certain fields, for example in the area of law on contracts, the private law in the European Union has essentially remained fragmented. Limited competencies of the Union prescribed by the founding treaties of the EU, as well as the reluctance of Member States in transferring some of its national powers to the Union, has shown that the process of convergence of national legislations is not an easy task. Therefore, alternative methods of harmonization and unification have to be introduced, through the cooperation between Member States out of the Union's institutions, as well as through the private initiative of associations of legal experts and other informal groups.

Key words: harmonization of private law, founding Treaties, legislative activity of European Union, harmonization „bottom to top”.